

SAMENKOMSTEN DER AFGEVAARDIGDEN VAN DEN RAAD VAN VLAANDEREN MET DEN RIJKSKANSELIER.

26 Juli 1918. — Bezoek van DE VREESE en OBOUSSIER
aan graaf HERTLING

3 Oogst 1918. — Bezoek van TACK en DE DECKER
aan graaf HERTLING.

10 Oogst 1918. — Bezoek van BORMS en CLAUS
aan graaf HERTLING.

Verslag over het onderhoud met den Rijkskanselier Graaf von Hertling te Spa den 26 Juli 1918.

Waren tegenwoordig : DE RIJKSKANSELIER, Unterstaatssekretär VON RADOWITZ, Prof. DE VREESE en ik.

Na een woord van bewelkoming door den Rijkskanselier, vraagt hij hoe het met de Vlaamsche Beweging staat, en of wij ook het volk achter ons hadden. Prof. DE VREESE antwoordt daarop met eene lange uiteenzetting van den toestand.

Zowel Prof. DE VREESE als ik leggen nadruk op de noodzakelijkheid de bestuurlijke scheiding met meer krachtdadigheid door te voeren.

Nadat Prof. DE VREESE over het Jong-Vlaamsche programma en de radikale stemming in de kampen en aan het front had gesproken, zette ik het Unionistisch programma uiteen, zijn ontstaan en zijn doel. De RIJKSKANSELIER en de UNTERSTAATSSEKRETAR betuigden meer dan eens hunne instemming. Ik eindigde met een korte beschrijving van de economische noodwendigheden en van de beteekenis van Antwerpen.

De RIJKSKANDELIER vroeg toen hoe men in Holland over het Vlaamsche vraagstuk oordeelde, waarop Prof. DE VREESE, eenige toelichtende woorden uitsprak.

In 't vervolg wees Prof. DE VREESE, gesteund door mij, en in verband met een vraag van den Rijkskanselier aangaande de Belgische Regeering op den weinig gunstigen indruk die de laatste uitlatingen van Z. Exc. betreffende België hier te lande gemaakt hebben. De RIJKSKANSELIER antwoordt dat het een moeilijk oogenblik geweest was, dat men met vele factoren moest rekening houden, dat hij echter volkomen op het standpunt van zijn voorganger VON BETHMANN-HOLLWEG stond.

Ik betoogde daarop dat de Unionisten met veel belangstelling de politiek in Duitschland volgden, en dat zij de meening waren toegedaan dat het voor de beweging niet voordeelig was dat bijna uitsluitend Jong-Vlaamsche, en wel zeer radikale politieke propaganda in Duitschland gedreven werd, welke op een politieke minderheid aldaar steunde. De meerderheidspartijen bekampten dan die minderheid, en gebruikten de Vlaamsche Beweging als wapen; wij Vlamingen zouden op een gegeven oogenblik het slachtoffer van zulk een stelsel kunnen worden. (*Instemming.*)

De RIJKSKANSELIER vroeg aan den Heer Prof. DE VREESE of de Jong-Vlamingen een Koninkrijk of een Republiek wenschten, en nadat deze had geantwoord, wenschte de Rijkskanselier te vernemen hoe de Unionisten zich de Unie met Wallonië voorstelden.

Ik legde hem toen de zaak volgens ons programma uiteen.

De RIJKSKANSELIER bracht dan het gesprek op ons Koningshuis en Prof. DE VREESE gaf hem de zienswijze der Jong-Vlamingen weer, het zou naar hun meening niet wenschelijk zijn dat hij terugkeerde.

Ik deelde deze meening niet en wees op het feit dat de Koningin steeds zeer bemind werd, en dat de Koning sedert den oorlog veel sympathie bij de bevolking had; men diende daarmede rekening te houden. Ik repte nog een woordje over den invloed dien Waxweiler op den Koning uitoefende, en de houding van Waxweiler tegenover de Vlamingen en de Beweging.

Prof. DE VREESE sprak toen over de verfransching in 't algemeen en duidde de leemte aan die er in de nieuwe verordening over het onderwijs bestond. De UNTER-STAATSSEKRETAR meende daarover inlichtingen te moeten vragen aan de bevoegde overheid, er bijvoegende dat dit eene zeer belangrijke kwestie was.

De RIJKSKANSELIER stelde nog eenige vragen aangaande de houding der geestelijkheid. Na een kort woord van Prof. DE VREESE, wees ik op den slechten invloed van Kardinaal MERCIER, op het feit dat voor den oorlog de Beweging voor een groot deel katholiek was, dat er vele priesters aan meegedaan hadden en dat nu ook aan het front verscheidene aalmoezeniers als leiders optraden. Z. Exc. volgde dit breedvoerig betoog met de grootste belangstelling. Een nieuwe bezoeker werd toen aangekondigd, en wij namen afscheid. Het onderhoud had ongeveer 3/4 uur geduurd.

(Get.) M. OBOUSSIER.

Verslag over het onderhoud van de Heeren TACK en DE DECKER met Z. Exc. den Rijkskanselier Graaf von HERTLING, op Zaterdag, 3 Augustus 1918, in tegenwoordigheid van unter-Staatssekretär von RADOWITZ.

De RIJKSKANSELIER heette ons in een korte begroeting welkom, en zei dat hij gelukkig was in ons twee collega's te begroeten, een modern- en een classiek filoloog, en bracht dan dadelijk het gesprek op de politiek.

DE RIJKSKANSELIER. — Het is wel zoo, niet waar, dat de Vlaamsche beweging geen Duitsch maakwerk is, maar uit het volk opkomt; daarvan word ik door persoonlijk inzicht en studie ook meer en meer overtuigd.

DE DECKER schetst daarop den oorsprong van de Vlaamsche beweging omtrent 1840 als een reactie tegen het Belgicisme. Onder de vijandelijke krachten die wij te bestrijden hebben, nemen de zoogenaamde Franskiljons de eerste plaats in; zij zijn in Vlaanderen ongelukkiglijk de bezitters, de kapitaalsterken, die ons niet alleen fopten in de verkiezingen, maar zich met onze vijanden in het Parlement verbonden voor de verminking van al de taalwetten. Dat zal nu ook de Commissie doen, die door Minister COOREMAN in Le Havre is ingesteld om de activistische propaganda aan het front en in het bezette gebied te keer te gaan. Deze Commissie bestaat immers uit vier Walen, vier Vlamingen en... twee Brusselaars, echte vertegenwoordigers van het oude Belgische stelsel, die bij alle beslissingen den doorslag zullen geven. Dat zal dus op een nieuwe fopperij uitloopen. Wat deze Commissie zal doen, dat heeft het Belgisch Parlement in het groot met het Vlaamsch Volk gedaan. De Vlamingen, die van dat systeem genoeg hadden, hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om de terugkeer van zulke toestanden te beletten. Dat is de « Moralische Begründung » van het activisme.

DE RIJKSKANSELIER. — Over de definitieve oplossing zijt U allen nog niet eens; daarover bestaan er, zooals ik hoorde, verschillende opvattingen.

TACK. — Er bestaan inderdaad, twee groote partijen in den Raad van Vlaanderen : de Jong-Vlamingen, die een zelfstandigen, souverainen Staat Vlaanderen nastreven, heelemaal los van Wallonië, en de Unionisten, die op eene persoonlijke Unie tusschen een zelfstandig Vlaanderen en een zelfstandig Wallonië aansturen. Maar beide partijen, en, ik mag zeggen, alle leden van den Raad van Vlaanderen zijn het daarover eens, dat onze zelfstandige ontwikkeling van Vlaanderen slechts door **politieke zelfstandigheid** wordt gewaarborgd, want een in haar oude machtspositie terugkeerende Belgische Regeering zou spoedig de Vlaamsche Ministeries, die wij door de bestuurlijke scheiding bekomen hebben, weer afgebroken hebben.

Waarover wij het ook allen eens zijn, Excellentie, is het wegvallen van den naam België. Het begrip België is toch maar een opgewarmd Renaissance-begrip, toegepast op een samenkoppeling van twee volkeren, waarvan de afstamming en het territorium geheel verschillen van het België van Cesar, en dezes bewoners. De naam van België heeft het mogelijk gemaakt, dat de Belgische regeeringen een centraliseerende eenheids-politiek gevoerd hebben, die Vlaanderen eerst tweetalig, daarna eentalig Fransch wilde maken. Het is nog de naam België, die het mogelijk heeft gemaakt, de wereld tegen Duitschland op te ruïen om een zoogezeyde neutraliteitsschending, en de aandacht af te leiden van de ongehoorde wantoestanden, waaronder België de Vlaamsche bevolking had doen lijden. De naam België heeft het mogelijk gemaakt voor de Entente de Vlamingen **tijdens den oorlog** dood te zwijgen; het is de zerk waaronder de Vlamingen begraven liggen. En **na den oorlog** zal deze naam zoo innig met de Ententezaak verbonden blijven, dat België moreel in de oogen der wereld er niet meer van los kan en niet meer neutraal kan worden. Dit kwaad wordt alleen verhinderd door het wegvallen der Belgische nationaliteit en het scheppen van een zelfstandig Vlaanderen, en een zelfstandig Wallonië. Zoolang iemand weet dat hij Belg is, wordt hij geen Vlaming, en blijft voortdurend aan de Belgische Kultur-politiek geketend, die in hem blijft voortleven.

DE RIJKSKANSELIER. — Ja, dat zal wel het beste zijn, dat er daar twee Staten komen, Vlaanderen en Wallonië, onder een gemeenschappelijk hoofd. (Volgens TACK).

Ja, laat ons aannemen : Vlaanderen en Wallonië. (Volgens DE DECKER).

Hoe stelt gij U het gemeenschappelijk hoofd (die Gemeinsame Spitze) voor.

TACK. — Indien er twee zelfstandige Staten komen, onder een gemeenschappelijk hoofd, moet de verbinding zoo los mogelijk zijn, want wij vreezen, dat met enge verbinding het gevaar van den eenheidsstaat België weer terugkomt. De tijd moet uitwijzen, hoever men daar gaan kan. Veel moet provisorisch worden gemaakt, en eerst bestendig worden nadat de ondervinding het als goed en deugdelijk heeft bewezen.

DE RIJKSKANSELIER. — Maar Engeland ?

TACK. — Engeland is door zijn positie als eiland, en om zijn wereldzeemacht gedwongen de heerschappij over het Kanaal te beheerschen, en zijn macht neer te zetten op dezes continentale Kusten. In de middeleeuwen, in den honderdjarigen oorlog, heeft Engeland Vlaanderen gebruikt om Frankrijk in de flank te bedreigen, en nadat het uit Calais verdreven was, heeft het meer en meer getracht de Nederlanden te gebruiken als operatiesbasis voor zijne continentale doeleinden. In den modernen tijd heeft het België willen gebruiken als een bruggenhoofd, om zijne krijgskundige en economische plannen tegen Duitschland uit te werken. Maar wij, Vlamingen, staan wantrouwig tegenover Engeland, want onze economische belangen zijn tegenstrijdig. Londen is de natuurlijke concurrentie-haven van Antwerpen. Engeland heeft door het verdrag van Münster onze Schelde gesloten, en zou ook nu België als een sperblok tegen de vrije ontwikkeling van Duitschlands handel willen gebruiken.

Dat zou de economische ondergang van Antwerpen en van Vlaanderen zijn.

Tegenover de Northcliffsch Anglo-Vlaamsche propaganda, die werkelijk gevaar in zich draagt, moet Duitschland onmiddellijk maatregelen nemen.

DE RIJKSKANSELIER. — Welke maatregelen b. v. ?

DE DECKER. — Verscheidene maatregelen heeft het Duitsch Bestuur in België reeds ten voordeele van een zelfstandige Vlaamsche ontwikkeling genomen : de Universiteit, de bestuurlijke scheiding. Maar hoe ook de Vlamingen verschillen omtrent de toekomstige oplossing van het Belgische vraagstuk, allen zijn het toch daarover eens, dat, indien België hersteld wordt met eenvoudige bestuurlijke scheiding, ons schoon gebouw na eenige jaren afgebroken zal zijn in Belgischen zin; daarover zijn alle groepen t'akkoord dat wij als minimum politieke scheiding moeten hebben tusschen Vlamingen en Walen, en persoonlijk uit ik den wensch, dat die politieke scheiding pragmatisch zou verwezenlijkt worden o. a. door de Commissie van Gevolmachtigden meer en meer tot een voorloopige Regeeringscommissie te maken. Daardoor zullen wel eenige kleine conflicten oprijzen, maar die moeten niet beletten de eigenlijke groote zaak te verwezenlijken. Door de pragmatische verwezenlijking der politieke scheiding zullen de Vlamingen meer en meer vertrouwen krijgen, en zullen de passieven meer en meer naar ons worden toegedreven. De overtuiging zal veld winnen onder het volk, dat de activisten een Vlaamsche politiek willen krijgen. Aan zulke pragmatische verwezenlijking hecht ik meer belang dan aan woordelijke verklaringen en ontijdige erkenning van onze zelfstandigheid door Duitschland, want Duitschland kan toch maar deze zelfstandigheid recht houden als het sterk staat, en wij weten niet wat de oorlogsgebeurtenissen ons kunnen brengen.

DE RIJKSKANSELIER. — Ja, wij moeten rekenen met eventueele **Rückschläge**.

DE DECKER. — Dat maakt juist de taak van de Commissie van Gevolmachtigden zoo moeilijk, zij die altijd verband wil houden tusschen de politiek van den Raad van Vlaanderen en de Deutsche Rijkspolitiek.

DE KANSELIER. — Hebt gij de groote meerderheid van het volk achter U ?

TACK. — Dat kunnen wij op dit oogenblik nog niet verklaren. Onze propaganda wint iederen dag nieuwe aanhangers, velen staan zwijgend met hun hart aan onze zijde. Maar de moreele grondslag van het activisme, n.l. het vertrouwen op Duitschland, is eenigszins, laat mij toe, Excellentie, U dit te zeggen, eenigszins geschokt door uwe jongste redevoering, welke samentrof met het Haversche bericht over de instelling der grondwet- en taalcommissie. Er zijn onder de Vlamingen veele mensen, die onverschillig zijn, andere, die gewetensbezwaren hebben, nog meer, die angstig denken aan de toekomst. Wij moeten deze mensen vrijmaken uit de boeien, waarin zij geketend liggen. Maar daartoe verwachten wij van Duitschland maatregelen, die bewijzen, dat Duitschland het ernstig meent met Vlaanderens zelfstandigheid, b. v. de instelling eener grondwet-commissie voor Vlaanderen, de uitbreiding van de bevoegdheden der Commissie van Gevolmachtigden tot eene voorloopige Regeerings-commissie, het toevertrouwen van het bestuur der voorname gemeenten aan de activisten. Dan krijgen wij vele aanhangers en meteen materieel voor het bezetten van alle plaatsen.

DE RIJKSKANSELIER. — Moeten daarvoor nieuwe verkiezingen worden uitgeschreven ?

TACK. — Neen, het mandaat van vele raadsleden is verstreken, zij zetelden op onwettige wijze, alleen krachtens het continuïteitsprincipe. In den laatsten tijd is men overgegaan tot verlenging van hun mandaat. Indien zij de activistische politiek dwarsboomen, kunnen wij ze afzetten en door activisten vervangen.

DE DECKER. — Daarbij komt, dat de groote massa van de Vlaamsche bevolking bestaat uit boeren.

DE RIJKSKANSELIER. — Ja, Vlaanderen is een hoofdzakelijk agrarische Staat.

DE DECKER. — Die landbouwers zijn niet tegen ons, zij zijn onverschillig en nemen een afwachtende houding aan, zij zullen zich in de nieuwe toestanden schikken. Onze propaganda gaat onder hen haren normalen gang.

Wij mogen ook rekenen op een deel der geestelijkheid. Daarvan hebben wij in den laatsten tijd bewijzen in het bezette gebied en aan het front. Indien Kardinaal Mercier niet zoo vijandig was zou heel de lagere geestelijkheid met ons zijn.

DE RIJKSKANSELIER. — Dat is zeer verheugend en belangrijk. Is de Hollandische taal dezelfde als de Vlaamsche ?

TACK. — De dialecten zijn natuurlijk verschillend, maar de beschaafde omgangstaal en de schrijftaal zijn dezelfde, doch de politieke en economische belangen van Vlaanderen en Holland loopen sedert de afscheiding van 1648 uiteen. Holland heeft ook onze Schelde gesloten gehouden, Holland heeft onze Oost- en Westvlaamsche bevolking gescheiden van de Schelde-oeveren, Holland heeft de rechtstreeksche verbinding tusschen Vlaanderen en Duitschland opgeheven, Holland heeft de Ooster-Schelde voor ons gesloten en den weg voor ons verkeer met den Rijn langer, moeilijker en gevaarlijker gemaakt. Daarom was België verplicht in 1844 de spoorbaan naar Keulen te bouwen, om met Duitschland rechtstreeksche verbinding te krijgen. Wij hopen dat men na den oorlog de hand zal slaan aan het Rijn-Scheldekanaal.

DE RIJKSKANSELIER. — Daarin stelt ook de koning van Beieren groot belang.

TACK. — De Hollanders vreezen den Duitschen invloed en zien daarom den Duitschen invloed in Vlaanderen met vijandelijke oogen aan. Een toenadering tusschen Holland en Vlaanderen moet op economischen grondslag berusten, en kan, mijn inziens, slechts geschieden over Duitschland.

DE DECKER. — Een van de oorzaken, Excellentie, waarom de verwezenlijking van onze wenschen vertraagd wordt, is de houding van eenige Deutsche Behörden vooral die van Handel und Gewerbe; deze heeren zijn er op uit betrekkingen aan te knoopen met de kapitaal-krachtigsten, die op dit oogenblik in Vlaanderen nog de franskiljons zijn. Dat is een zeer jammerlijke toestand, en het is noodzakelijk dat deze heeren vanwege de Regeering erop gewezen worden, welk groot belang Duitschland heeft bij de Vlaamsche oplossing van het Belgische vraagstuk.

Ook het Comité National is een groote vijand, en een Staat in en bijna boven den Staat. Indien wij het Comité National zouden kunnen vervangen, zouden wij over groote macht en vele plaatsen beschikken.

DE RIJKSKANSELIER. — Dat is een moeilijke kwestie. Wij zijn gebonden door een verdrag.

TACK. — Juist dat verdrag is vanwege Duitschland een fout geweest.

Men had de zaak van in het begin in Vlaamsche handen moeten geven.

DE RIJKSKANSELIER. — Ge hebt daar straks van de Universiteit van Gent gesproken. Gaat het er goed meê ?

TACK. — Heel goed. Het eerste jaar waren er 150 studenten; dat getal is voor het tweede jaar geklommen tot 400. Deze studenten zouden bijna allen in Duitschland regelmatige studenten zijn; naar de Belgische wetten zijn er op 400 ongeveer, 300 regelmatige, en 100 vrije studenten. Alle faculteiten zijn ingericht, benevens de technische scholen, eene hoogere handelsschool, en een hooger land- en tuinbouwschool.

DE RIJKSKANSELIER. — Bestaat er ook een medische faculteit ?

TACK. — Ja wel, Excellentie, met alle klinieken. Deze inrichtingen waren ook reeds vóór den oorlog voorhanden.

DE DECKER. — De Vlaamsche Universiteit van Gent is een der schoonste kultureele voortbrengselen van den oorlog.

DE RIJKSKANSELIER. — Mijne Heeren, in mijn rede kon ik het Vlaamsche vraagstuk niet bespreken. Op dat oogenblik was de binnenlandsche politiek zeer ingewikkeld. Bij het aanroeren van het Vlaamsche vraagstuk was er gevaar dat de beide groote partijen ontevreden zouden zijn, hetgeen niet voordeelig ware geweest voor de Vlamingen.

Het minimum, dat Duitschland zal eischen is, in het uiterste geval, volledige amnestie voor de activisten, want hun gedrag is eerlijk geweest. (Dit zeide de Rijkskanselier met krachtadigheid in de stem). Maar wij hopen dat wij meer zullen kunnen doen en dat wij de stichting van twee zelfstandige Staten kunnen bereiken : Vlaanderen en Wallonië (volgens TACK).

Het minimum, dat Duitschland zal eischen is, amnestie voor de activisten, want hun gedrag is eerlijk geweest. (Dit zei de Rijkskanselier met krachtadigheid in de stem). Maar wij hopen dat wij meer zullen kunnen doen. (Volgens DE DECKER.)

DE DECKER. — Dat belet niet dat een geographisch België zou blijven bestaan. (Volgens TACK) (1).

TACK. — Ja, België geographisch hersteld, maar binnen de grenzen van het oude België een zelfstandig Vlaanderen naast een zelfstandig Wallonië, waarbij de naam België moet verdwijnen.

DE RIJKSKANSELIER. — Ik hoop dat deze Heeren nu tevreden zijn.

TACK, DE DECKER. — Onze indruk, Excellentie, is goed.

Verslag over de ontvangst van prof. Dr Claus en Dr Borms bij zijne Excellentie den Rijkskanselier, Graaf von HERTLING, te Spa, op Zaterdag 10 Oogst 1918.

De ontvangst had plaats om 10 u. 30 's morgens, in de villa die de Rijkskanselier bewoont in de onmiddellijke omgeving van Spa en duurde tot 11 u. 15. Bij het onderhoud dat op zeer ongedwongen en uiterst vriendelijken toon werd gevoerd, was ook de onderstaatssekretaris Heer VON RADOWITZ aanwezig.

Na de eerste begroeting viel de Rijkskanselier met de deur in huis : Mijnheeren, uwe zaak is een zeer interessante. We vragen ons dikwijls af : hoe zal dat er later allemaal uitzien ? (Wie wird sich das alles später gestalten ?) Zal uwe beweging sterk genoeg zijn om alles staande te houden, wanneer wij ons zouden teruggetrokken hebben ?

Dr BORMS. — Excellentie, we zullen nog een tijd lang Duitsche hulp noodig hebben.

RIJKSKANSELIER. — We zullen U nooit geheel loslaten. Dat is overigens ook voor ons een eerezaak : immers wij hebben U ons woord gegeven. Maar hebt gij genoeg volk achter U ?

Dr BORMS. — De beweging groeit met organische kracht. Ik heb zulks des te beter kunnen waarnemen, daar ik van in 't begin in 't aktivisme sta. Hier ontwikkelt spreker den gang van 't aktivisme en wijst met een konkreet voorbeeld, nl. de gemeente

(1) Niets belet dat een geographisch België zou blijven bestaan (Volgens DE DECKER.

Merchtem bij-Brussel, waar in Juni l.l. de eerste aktivistische burgemeester werd aangesteld, hoe we op twee jaar tijd zijn vooruitgegaan.

RIJKSKANSELIER. — Hebt gij nog zulke aktivistische burgemeesters ? Dat is natuurlijk zeer gewichtig.

Dr BORMS. — Die in Merchtem is de eerste die aangesteld werd gedurende den oorlog. Maar buitendien hebben wij nog verscheidene die Vlaamschgezind waren vóór den oorlog en onze zaak getrouw bleven. Ook hebben we reeds te Gent een heel aktivistisch schepencollegie en in Antwerpen is alles gereed om het stadsbestuur in Vlaamschgezinde handen te leggen.

RIJKSKANSELIER. — Zal de verdere vervlaamsching der gemeentebesturen met verkiezingen kunnen geschieden ?

Dr BORMS. — Neen, Excellentie, zoolang de macht onzer vijanden niet gebroken is, vooral de macht van het « Comité National ». De bezettende overheid ga dus voort met de gemeenten aan aktivisten toe te vertrouwen, zooals dit zoo doelmatig te Gent is gebeurd.

De aristokratie, het kapitaal is tegen ons.

RIJKSKANSELIER. — Ja, gij zult ekonomisch sterker moeten worden.

Dr BORMS. — Dat zagen voormannen reeds zoo klaar in, vóór den oorlog o. a. LODEWIJK DE RAET die zulks ontwikkelde in zijn standaardwerk « Vlaamsche Volkskracht ». Wij hadden dan ook heel onze inspanning vanaf 1910 samengetrokken op de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool.

RIJKSKANSELIER vraagt nu eenige inlichtingen over den toestand aan de Hoogeschool te Gent, en is verheugd te vernemen dat die zoo bevredigend is.

Dan gaat Z. E. voort : Van de Belgische Regeering kunt ge niets verwachten ?

Dr BORMS. — Neen, die is ons geheel en al vijandig gezind. Dit was ze ook reeds vóór den oorlog; bewijs hare houding in de legerwet, de schoolwet en in zake Vlaamsche Hoogeschool.

Zij zal ons blijven bedriegen; zooals de Taalkommissie die zij nu heeft gesticht het weer aantoot. Daar zijn weer hoofdzakelijk Walen en Brusselaars in, deze laatste zijn « noch mossel noch visch », en slechts twee echte Vlamingen waarvan maar een zuiver Vlaamsch voelt : FRANS VAN CAUWELAERT.

RIJKSKANSELIER. — Ja, die is Vlaamschgezind, niet waar ?

Dr BORMS. — Zeker; hij wordt dan ook door onze vijanden bv. in de vluchtelingenpers in Holland, zoowel aangevallen als wij. Hij staat overigens in den Vlaamschen strijd dien hij voert, reeds veel verder dan wij in 1915.

RIJKSKANSELIER. — Brussel zal een groote moeilijkheid blijven.

Dr BORMS. — Ja, dat is de harde noot voor ons.

RIJKSKANSELIER. — Het is nochtans in meerderheid Vlaamsch ? Een vreemdeling merkt dat niet; maar het zijn weer de lage standen die Vlaamsch gebleven zijn.

Dr BORMS. — Ja, Excellentie. In Brussel-stad is het getal Vlaamschsprekenden meer dan 200,000 inwoners grooter dan het getal Franschsprekenden. We zullen Brussel moeten veroveren met dezelfde middelen waarmee onze vijanden het ons ontnomen hebben : met 't bestuur en met de scholen.

RIJKSKANSELIER. — Ja, ik hoorde dat de verfransching reeds in de kindertuinen begint. Dat moet dadelijk ophouden. De Verwaltungschef heeft me verzekerd dat zulks zal gebeuren.

En hoe staat het met de Walen ? Die zijn niet zoo vijandig ?

Dr BORMS. — Een groot deel stambewuste Walen keurt ons goed. Overigens vóór den oorlog was de bestuurlijke scheiding een eisch die zij stelden, vooral, dat

is waar, met anti-klerikaal doel. Zij hadden toen reeds een Raad gevormd « L'Assemblée Wallonne » met Ministers. Zoo was PASTUR gelast met het Binnenland, LORAND met het Buitenland, enz.

Van tijd tot tijd beaamde de Onderstaatssekretaris wat werd gezegd of voegde er nog een en ander aan toe.

Dr CLAUS. — Excellentie, ik kan mijn gedachten niet zoo vloeiend in 't Duitsch uitdrukken en heb ze daarom neergeschreven. Mag ik dat voorlezen ?

Dr BORMS. — Dr CLAUS is de leider der Unionisten.

Dr CLAUS leest dan een nota van een viertal bladzijden, waarin hij het Unionistisch streven uiteenzet. Hij laat dit evenwel voorafgaan van een inleiding waarin hij den inval in België beoordeelt. Hij beknipt ook het « Vuistpand » waarover de Rijkskanselier het had in zijne Julirede over 't herstel van België.

België, zoo besluit hij, moet worden hersteld, maar niet den eenheidsstaat van vóór den oorlog, wel een federalistisch België waarin Vlaanderen en Wallonië zich vrij kunnen ontwikkelen elk met volledige zelfstandigheid. De nota is hierbij gevoegd. (Get.) Dr CLAUS.

RIJKSKANSELIER. — De uitdrukking « Faustpfand » is tot mijn verwondering door de buitenlandsche pers verkeerd verstaan geworden. Er is daarbij geen geweld bedoeld, zooals zij dat laten voorkomen en zooals U het ook verkeerdelijk begrijpt.

ONDERSTAATSSEKRETARIS. — Het is een bepaald begrip uit ons rechtstaal. Wij zijn allen zoo juridisch aangelegd en zijn gewoon zoo een gëijkte juridische vaktaal te gebruiken. Zoo ook « vuistpand ». Iemand heeft een koffer bij mij staan, en ik laat dien enkel los wanneer hij zijn schulden tegenover mij heeft betaald, dat is een « vuistpand » in onze juridische taal.

RIJKSKANSELIER. — Zoo wat het Unrecht, betreft, waarover mijn voorganger VON BETHMANN-HOLLWEG sprak bij het uitbreken van den oorlog; naar den vorm, volgens de letter der traktaten was dat « onrecht » maar zedelijk: («moralisch») hadden we het recht te doen wat we gedaan hebben.

(Juristisch war das nach unsern Rechtsbegriffen Unrecht, moralisch nicht.)

Dr BORMS doet uitkomen dat slechts een klein deel activisten daarover denken zooals Dr CLAUS. Hij zelf met dezen die meer dan Dr CLAUS in den Vlaamschen strijd in de voorste rangen stonden vóór den oorlog, wist te veel wat in ons land gebeurde om een oogenblik te denken dat Duitschland een onrecht pleegde met zijn voorstel door België te trekken. België was niet neutraal vóór den oorlog : het helde daarover veel te veel naar Frankrijk en de Regeering deed niets daartegen, wel integendeel. Elken dag kwamen hier 350,000 Fransche dagbladen binnen: *Matin*, *Journal*, enz., allen uit Parijs en die hier voor den zelfden prijs verkocht werden als op de boulevards te Parijs. De Gentsche Tentoonstelling was één Fransch propagandamiddel. Openlijk mengden de Fransche Ministers en Konsuls zich in onze Binnenlandsche aangelegenheden, enz., enz.

ONDERSTAATSSEKRETARIS haalt nog gevallen aan, o. a. de bedrijvigheid van den Franschen gezant KLOBUKOWSKY, te Brussel.

Dr BORMS. — Dit heeft ons enkel één ding doen betreuren dat de vroegere Rijkskanselier dit ongelukkig woord « onrecht » uitgesproken heeft.

RIJKSKANSELIER had intusschen reeds teekens gegeven dat hij het onderhoud wilde eindigen.

Wij stonden dan recht en in het uitleiden naar de deur benuttigde ik dit oogenblik nog om er op te steunen dat men ons ten spoedigste de teekens van onze zelfstandigheid

zou geven, dat zulks meer beteekende dan verklaringen; o. a. de stichting der Rijks-wacht zou in dit opzicht veel teweeg brengen.

ONDERSTAATSSEKRETARIS. — Ja, als landelijke politie, zeker.

In een kort afscheid drukten we onzen dank uit voor de ontvangst en werden door Onderstaatssecretaris VON RADOWITZ tot aan de auto geleid.

(*Get.*) A. BORMS.

(*Get.*) A. CLAUS.

•••
Bijlage.

Rede van Dr CLAUS.

EXCELLENZ,

Als am 4 August 1914 der krieg zwischen Deutschland und Belgien ausbrach, überkam alle diejenigen die Deutschland hatten kennen und schätzen lernen, die grösste Enttäuschung. Die Tatsache, dass ein Land, ein kleines Land, binnen 24 stunden zwischen Ehre und Leben zu wählen hatte, konnte nicht nachlassen hier und in der ganzen Welt die grösste Erregung hervorzurufen.

Als dann ferner die siegreichen deutschen Heere das Land durchzogen, und die unglücklichen Vorfälle met denen die Namen von Löwen, Aerschot und Dinant verbunden sind, sich ereigneten, konnte keine Rede mehr von Enttäuschung sein, sondern es entstand ein gewaltiger Hass gegen Deutschland. Dieser Hass bleibt mehr oder weniger weiter bestehen weil man fühlt, dass durch dieses verübte Unrecht die Existenz der Völker moralisch bedroht wird.

In diesem Sinne ist nach meiner Meinung, mehr als von wirtschaftlichen und militärischen Standpunkt, die belgische Frage der Schwerpunkt dieses Weltkrieges. Ist dieses moralische, zittliche Problem einmal gelöst, so wird man ohne Mühe alle Vorsorgsmassregeln treffen können die Belgien verhindern sollen ein Aufmarschgebiet für oder gegen einerlei welche Macht zu werden, oder eine einseitige Wirtschaftspolitik zu führen.

Frankreich, dass seit ungefähr 50 Jahren die Elsass-Lothringensche Frage der Welt aufdrängt, hat in der Rechtsverkenning von Belgien eine unerwartete Stütze für seine Propaganda gefunden, und hat der Welt können glauben machen, dass das, mit Unrecht an BISMARCK zugeschriebene Wort : « La force prime le droit », noch stets die Richtlinie der deutschen Politik sei.

Weder England noch Amerika teilen die Sympathien die Belgien und Frankreich entgegengebracht werden. Viele fühlen, andere wissen, dass England's Interessen Deutschland's Emporkommen und Entfaltung zu verhindern, den Krieg herbeigeführt haben, und dass Deutschland im wahren Sinne des Wortes einen Verteidigungskrieg führt.

Die Worte die VON BETHMANN-HOLLWEG am Tage des deutschen Einmarches im Reichstage aussprach, waren beruhigend, und werden heute nach, obwohl der Redner später etwas davon abgewichen ist, mit Würdigung angeführt. Er hat das Unrecht Deutschland's gegenüber Belgien annerkannt und hinzugefügt, dass dieses das an dem Tage wieder gutmachen Würde wo Deutschland seine Ziele erreicht haben würde.

Ich bin fest davon überzeugt, dass Taten die mit dieses Worten überein stimmen, und solche Taten alleine, uns dem Frieden, dessen alle Völker so dringend bedürfen, näher bringen konnten.

In diesem Sinne hat die Rede welche Seine Excellenz der Reichskanzler vor kurzem aussprachen, trotz der besten und aufrichtigsten, von uns sehr geschätzten Absichten, keine Sicherheit geschaffen; die international-historische Theorie des Faustpfandes kann diese Unsicherheit nicht beseitigen.

Es ist das erste Mahl, dass der deutsche Reichskanzler von der Selbständigkeit Belgien's spricht, und diese Selbständigkeit ist nicht denkbar ohne die Selbständigkeit Flandern's und Wallonien's; es ist auch das erste Mahl, dass die Reichsregierung Belgien als ein Faustpfand kennzeichnet. Ich kenne die Auslagung die Seine Excellenz der Reichskanzler in Seiner zweiten Erklärung über dieses Wort gegeben hat, aber auf Belgien angewandt klingt es hart, und nach meiner Meinung nicht ganz zu Unrecht, fühlen² dieses selbst diejenigen die Deutschland schätzen.

So bleibt der gedanke bestehen, dass Deutschland, obwohl es, und ich bin tief davon überzeugt, das best eingerichtete demokratische Land der Welt ist, — seine Sanatoris, Krankenhäuser, sociale Versicherungsgesetze, sein Unterricht auf allen Gebieten, die durch Deutschland der Welt gegebene Glaubensfreiheit ohne welche die politische Freiheit nicht denkbar ist, zeugen dafür, — das Land eines rückständigen und autokratischen Konservatismus ist und bleibt.

Frankreich, das in seiner inneren Organisation vielleicht wohl das wenigst demokratische Land ist, hat stets die Worte : « Liberté, Egalité, Fraternité » auf der Lippen, und macht sich beliebt. England, dass so viele Völker unterdrückt hat, ist durch seine geschickte Diplomatie dazu gekommen der Welt glauben zu machen, dass es ihr die Freiheit schenken wird.

Der Kampf für die Freiheit der kleinen Nationalitäten ist für diesen Krieg kennzeichnend. Der Begriff, dass hier ein Volk, ein Brudervolk wohnt, ist erst seit dem-Kriege von Deutschland erkannt worden, und die deutsche Regierung hat ihr Möglichstes getan um die vlämischen Bestrebungen zu ihrem Rechte zu bringen. Ist ihr dieses gelungen ? Ich möchte dies nicht zu behaupten wagen.

Die Regierung hat die Flamenpolitik in engem Zusammenhang mit ihrer inländischen und auswärtigen Politik gebracht, und so sind Strömungen entstanden die unserer Politik und der deutschen den grössten Schaden verursachen und uns vielleicht einmal dazu zwingen werden uns gegenseitig los zu lassen. Die Flamenpolitik ist langsamerhand durch gewisse deutsche Partijen, die unüberlegte Stütze fanden, eine Machtpolitik die zu einer mehr oder weniger eingestandenen wirtschaftlichen, politischen und militärischen Annexion führen muss. Das ist ein Machtmissbrauch der fatal dazu führen muss die demokratischen Auffassungen unserer Bestrebungen, so wie ich sie als Unionist auffasse, zu zerstören.

Gegen diese Strömungen, gegen diese ungesunde Politik, scheint mir die Rede seiner Excellenz des Reichskanzlers nicht genügend Stellung genommen zu haben. So entsteht hier im Lande, und auch in Deutschland, ein Misstrauen dass in heftigen Diskussionen zu Tage tritt. Unklarheit führt zu Unsicherheit.

Die vlämische Bewegung, wenn sie richtig verstanden wird, ist durch ihren sittlichen und demokratischen Wert, alleine im Stande die belgische Fragen zu lösen. Durch sie kann Deutschland die sittliche Kraft in Europa und in der Welt wie dergewinnen. Durch die Befreiung unterdrückter Völker, und vernehmlich eines kleinen stammverwandten Volkes, dass seit Jahrhunderten wie Sklaven behandelt wird, kann Deutschland diese politisch und wirtschaftlich für sich gewinnen.

Diese sittlichen Garantien sind, wenn sie auf das Völkerrecht gestützt sind, von weit grösseren Werte als irgend welche andere Anlehnungen. Dies begreift Seine Excellenz gewiss am besten; möge Sie über die Kraft und die nötige Macht verfügen, diese Gedanken auszuführen.

Was muss hierfür geschehen ? Flandern muss selbständig werden.

Um zu dieser Selbständigkeit zu gelangen, muss vor allen die Verwaltungstrennung ehrlich und tatkräftig durchgeführt werden. Zum Teil ist dies ja bereits geschehen; was hierfür noch fählt, das weiss die deutsche Verwaltung, das wissen die Bevollmächtigten des Rates von Flandern noch besser. Bei einem auf gegenseitigen Vertrauen gestütztes Zusammenarbeiten können die schwebenden Fragen zweifellos gelöst werden, wenn die deutsche Regierung hierfür die nötigen Massnahmen trifft und die herrschende Unsicherheit beseitigt.

Während die Verwaltungstrennung ausgearbeitet wird, scheint es mir möglich langsamerhand zur tatsächlichen Selbständigkeit Flanderns zu gelangen, indem den Bevollmächtigten des Rates von Flandern eine mehr oder weniger ausgesprochene gesetzgebende und executive Macht zuerkannt wird, insoweit natürlich die militärischen Notwendigkeiten diese gestatten.

Ist dies Ziel erreicht, und das kann ohne unsere gegenseitigen Rechte während der Besetzung geschaffen hat, durch die Friedenskonferenz, in dem Masse der Macht worüber sie dort verfügen wird, anerkennen zu lassen.

Auf diese Weise ist es möglich dazu zu gelangen zwischen Holland, Frankreich und Deutschland einen Staat zu errichten des auf das Völkerrecht gestützt, den Vlamen und den Wallonen ihre vollkommene Selbständigkeit sichert einem, jeden dieser Völker eigene Gesetze, Verwaltung und Gericht zukennt, und es beiden Nationalitäten gestattet ihre gemeinsamen Interessen so zu regeln, dass der Wahlspruch : « Eintracht macht Macht » zur Wirklichkeit wird. Ein federalistischer Staten-Verbindung « Flandern-Wallonien »; das Ziel des Unionistischen Programmes, enthält diesen Gedanken.

Ob nun dieses federalistische Belgien so zu begreifen ist wie etwa das frühere Schweden-Norwegen, wie Osterreich-Ungarn, wie die Schweiz, ob vielleicht an ein gemeinsames Verhältniss zu denken ist wie es zwischen England und dem Königreich Hannover, oder Belgien und Osterreich bestand, lasse ich hier unberührt. Alles was dezentralisierend wirkt, kommt dem Staate « Flandern-Wallonien » zu Gute.

Kann Deutschland nun diesen federalistischen Staat « Flandern-Wallonien » Zustande bringen, dann wird es die politischen, kulturellen und wirtschaftlichen Vorteile davon voll und ganz geniessen. Das zentralisierende Belgien, mit seinem nationalen Einheitsbegriff, muss verschwinden.

Ein souverainer Staat Flandern, der nur durch einen, alles überwindenden Sieg Deutschlands entstehen kann, einen Sieg den Niemand vorausschen kann und der käme er zu Stande, solche Opfer aller Art fordern würde, dass man davor zurückschrenkt ein solcher Staat könnte nur ein Vasallenstaat Deutschlands werden.

Eine Union mit Holland würde allein diese Gefahr abwenden können, aber dann müsste Wallonien ein Vasallenstaat Frankreichs werden.

Juli 1918.

(Get.) Dr A. CLAUS.

Bewijsstukken voor de geschiedenis van den oorlog in België

Het Archief

van den

Raad van Vlaanderen

Uitgegeven door den

Nationalen Bond voor de Belgische Eenheid

BRUSSEL

Drakkerij Oud-Huis Th. DEWARICHTET
16, Wilde-Woudstraat

Uitgever H. LAMERTIN
1, Coudenbergstraat

1929